

Motion till riksdagen 2025/26:4025

av Anders Ygeman m.fl. (S)

med anledning av prop. 2025/26:197 Ett likvärdigt betygssystem

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att det nya betygssystemet inte leder till fortsatt utslagning från skolan och att regeringen ska återkomma med en samlad plan för hur betygssystemet ska samordnas med behörighetsregler och övergångar till gymnasiet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska följa upp att det nya betygssystemet inte leder till att de nationella provens ökade betydelse leder till försämrad undervisning när ökat fokus läggs på att förbereda elever för att prestera på prov och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att processen för kalibrering av betyg behöver förenklas och ses över före införandet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att genomförandet av digitala nationella prov är robust och fungerande innan systemet införs fullt ut och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska utreda och återkomma med förslag om hur det nya betygssystemet ska anpassas till komvux, med hänsyn till vuxenutbildningens särskilda förutsättningar, och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en parlamentarisk kommitté bör tillsättas för att följa genomförandet av betygssystemet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Regeringen gick till val på att ta tag i problemen i svensk skola. Men i stället för att renovera ett skolsystem som präglas av växande ojämlikhet har mandatperioden blivit fyra förlorade år för svensk skola. Samtidigt som klassrum är överfulla, lärare pressas och elever inte får det stöd de behöver har regeringen prioriterat skattesänkningar för höginkomsttagare i stället för investeringar i skolan.

Löftena om att ta itu med marknadsskolan har inte infriats. Vinstjakten tillåts fortsätta, samtidigt som det som utlovades blivit utredningar som redan samlar damm. Under tiden fortsätter resurser att läcka från skolan och skillnaderna mellan elever att öka.

Svensk skola behöver en ny riktning. Socialdemokraterna vill ta tillbaka kontrollen över skolan. Skolans pengar ska gå till fler lärare, mindre klasser och bättre stöd till varje elev – inte till vinster. Alla barn ska mötas av höga förväntningar och få den hjälp de behöver för att lyckas. Läraren ska vara klassrummets självklara chef. För att det ska vara möjligt måste läraren också ges rätt förutsättningar, med tid, arbetsro och stöd i sitt uppdrag.

Socialdemokraterna vill ha ett rättvist och pålitligt betygssystem som varken bidrar till utslagning från skolan eller korrumpas av vinstjakt och betygsfiffel. Här är dagens betygssystem ett historiskt misslyckande som många skolelever har tvingats att betala dyrt för genom åren. 1994 infördes en gräns för godkänt. 2011 drev den moderatledda regeringen med Jan Björklund i spetsen igenom det underkända betygssteget F som bidragit till massutslagning av unga mellan grundskolan och gymnasiet. Man antog att elever skulle bli sporrade av prestationskraven, men i dag vittnar både lärare och forskning om att dagens betygssystem snarare leder till att många elever tappat motivation och ger upp.

I kombination med att Moderaterna och Liberalerna i början av 90-talet också släppte lös vinstjakten i svensk skola blev konsekvenserna allvarliga. Betygen blev en valuta på skolmarknaden som skolkoncerner kunde använda för att locka till sig elever. Betygsinflationen tilltog, och tilliten till betygssystemet urholkades.

Att regeringen nu går fram med ett nytt betygssystem, där betyget F avskaffas och åtgärder föreslås mot betygsinflation, är i grunden ett steg i rätt riktning. Men reformen riskerar att missa målet eftersom den inte tar itu med de grundläggande problemen i skolsystemet.

Vi socialdemokrater menar att betygssystemet måste ses som en del av hela skolsystemet. Hur betyg sätts påverkas av hur skolan i övrigt är organiserad. Så länge vinstjakten, kösystemen och överkompensationen till friskolor består kommer också drivkrafterna bakom betygsinflationen att finnas kvar.

I stället riskerar reformen att lägga ett större ansvar på elever och lärare genom fler prov, ökad kontroll och ett mer komplext system. Mer undervisningstid kan komma att gå åt till att förbereda för prov, samtidigt som lärarnas professionella helhetsbedömningar riskerar att trängas undan.

Flera remissinstanser har också pekat på dessa risker. Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd varnar för att systemet kan bli svårt att förstå och att nationella prov får en alltför avgörande roll, vilket riskerar att öka stressen i en redan pressad skolsituation. Sveriges Lärare lyfter att problemen med likvärdighet i betygssättningen hänger samman med marknadsskolan och att delar av förslaget riskerar att uppfattas som orättvisa.

Vi delar uppfattningen att betygsinflationen måste motverkas. Men de åtgärder som nu föreslås riskerar att skapa nya problem. Processen för kalibrering behöver vara enkel, transparent och möjlig att tillämpa i praktiken utan att skapa ökad administration eller

otydlighet. Lärarens samlade bedömning bygger på ett brett underlag över tid och fångar fler dimensioner av elevernas kunskaper än enskilda prov. Om lärarens betygssättning får minskat genomslag till förmån för standardiserade prov riskerar det inte bara att försämra bedömningens kvalitet, utan också att undergräva lärarens roll och auktoritet i klassrummet.

Det finns också en tydlig risk att nationella prov får en så styrande roll att undervisningen anpassas efter proven. Det kan leda till ökad stress och att viktiga delar av kunskapsuppdraget trängs undan. Det är därför nödvändigt att följa upp hur provens betydelse påverkar undervisningen och elevernas arbetsmiljö. I takt med att avarterna på marknadskolan avskaffas ser vi dock att delar av det föreslagna betygssystemet kommer att kunna justeras; det kan exempelvis handla om att justera processen för kalibrering och i vilken grad nationella prov styr meritvärden i takt med att betygsinflationen av strukturella skäl minskar.

Vi socialdemokrater välkomnar att regeringen efter en lång tids förnekelse av problemet är beredda att avskaffa betyget F som spärrgräns till gymnasiet. Här krävs dock mer för att säkerställa att utslagningen mellan grundskolan och gymnasiet inte består, om än i mindre skala. Här krävs att det nya betygssystemet samordnas med rimliga behörighetsregler till gymnasiala utbildningar. I grunden vill vi socialdemokrater se att gymnasiet blir obligatoriskt och att skolplikten förlängs. Den exakta utformningen av detta och hur det samverkar med behörighetsregler till olika utbildningar behöver utredas vidare.

Den föreslagna betygsreformen bygger i hög grad på att digitala och centralt rättade nationella prov fungerar i praktiken. Här har regeringen uppvisat betydande brister. Införandet av digitala nationella prov har präglats av återkommande tekniska problem, inställda prov och omfattande kritik från professionen. Regeringen har till slut tvingats att skjuta upp införandet efter att systemet inte fungerat som avsett, trots långvarigt utvecklingsarbete. Här ser vi socialdemokrater betydande risker som inte får underskattas. När centrala delar av betygssystemet görs beroende av en infrastruktur som inte är tillförlitlig riskerar hela reformens legitimitet att undergrävas. Det är därför nödvändigt att säkerställa att systemen är stabila och rättssäkra innan de ges en avgörande roll i betygssättningen.

En viktig fråga som inte tillräckligt behandlas är hur betygssystemet ska fungera inom komvux. Vuxenutbildningen har andra förutsättningar än gymnasieskolan, med kontinuerlig antagning, individuell studietakt och en mycket heterogen elevgrupp.

Flera remissinstanser, däribland Vuxenutbildning i Samverkan, har pekat på att förslagen riskerar att fungera sämre i denna kontext. Särskilt problematiskt är att meritvärderingen i hög grad ska bygga på nationella slutprov. Det riskerar att tränga undan lärarens bedömning, minska motivationen och missgynna vuxna studerande.

Förslaget om att genomföra slutprov vid samma tidpunkter som i gymnasieskolan riskerar dessutom att minska flexibiliteten, skapa väntetider och fungera som en flaskhals i utbildningar som är avgörande för kompetensförsörjningen.

Vi vill också påpeka att det är olyckligt att regeringen valde att genomföra reformen utan bred parlamentarisk förankring. Ett betygssystem behöver vara långsiktigt stabilt. Utan bred politisk förankring riskerar systemet att förlora i både kvalitet och legitimitet. En parlamentarisk kommitté bör därför nu tillsättas för att följa genomförandet av betygssystemet.

Anders Ygeman (S)

Linus Sköld (S)

Mats Wiking (S)

Robert Olesen (S)

Caroline Helmersson Olsson (S)

Rose-Marie Carlsson (S)

Niklas Sigvardsson (S)